

Internet a könyvtári rendszerben

A könyvtárak információkövetítő feladatának napjainkban egyre inkább részévé válik a gyűjtőkörükhöz tartozó, Interneten hozzáférhető dokumentumok feltárása. Ennek a könyvtári hagyományokhoz illeszkedő módja lehet az Internet-dokumentumok katalogizálása.

Bevezetés

A könyvtárak számítógépesítési története már elválaszthatatlanul összeforrt az OPAC-ok, azaz a mindenki számára szabadon használható számítógépes katalógusok megjelenésével. Ezáltal minden olyan könyvtár szolgáltatása elérhetővé vált az Internet felhasználói számára, amelynek gépe rendelkezett ilyen csatlakozással. Így a modern kor eszközeivel – számítógépekkel az Interneten keresztül – tudnak a könyvtárak tájékoztatást adni a hagyományos dokumentumok lelőhelyéről, azok elérhetőségéről. Ehhez felhasználják azokat a hosszú évtizedek alatt kialakult osztályozási és tárgyszavazási rendszereket, amelyeket a hagyományos katalógusrendszerek igényeltek.

Tekintve a napjainkban és a közeljövőben várhatóan robbanásszerűen szaporodó online módon elérhető szolgáltatások, elektronikus folyóiratok, sőt teljes szöveges dokumentumokból álló elektronikus könyvtárak létrejöttét, kérdéses, hogyan felelhetnek meg az egyre inkább elterjedő – de alapvetően csak papíralapú dokumentumok kezelésére felkészített – integrált könyvtári rendszerek az új médiumok által felvetett követelményeknek.

Az Internet-dokumentumok katalogizálásának technikai lehetőségei

Az Interneten elérhető legtöbb dokumentumnak vagy szolgáltatásnak vannak olyan jellemzői, amelyek alapján a könyvtárosok a könyveket vagy folyóiratokat azonosítják; van címük, szerzőjük vagy testületi szerzőjük, kiadási évszámuk, esetleg megjelenési (frissítési) gyakoriságuk, kiadási helyük és kiadójuk. Emellett az URL (Uniform Resource Locator = egységesített forrásmegjelölő) azonosítja egyértelműen a szolgáltatást, így ezt is tárolni kell. Ez a legkevésbé kifinomult könyvtári rendszerekben is lehetséges egy további mező felvételével, illetve a rekord űrlapján való megjelenítésével. Az ilyen dokumentumok nyilvántartá-

sánál is természetes az az igény, hogy az egyszer valahol már létrehozott rekordot a saját integrált könyvtári rendszerbe be lehessen tölteni. Igazság szerint még természetesebbnek kell lennie, hiszen az átvett rekordot nem is kell a helyi adatokkal kiegészíteni, mint a hagyományos dokumentumok rekordjai esetén, mivel a lelőhelynek ugyanaz az URL felel meg. A rekordletöltésnek valamilyen nemzetközileg is elfogadott szabványon kell alapulnia, ami könyvtári számítógépes körökben egyértelműen MARC formátumot jelent. Az OCLC indított egy projektet Intercat néven, amely az Internet-dokumentumok katalogizálására készített egy szabványajánlást, és egyáltalán nem mellékesen jó néhány ezer dokumentum MARC rekordját is.

Az szabvány kulcsa egy speciális MARC mező, a 856-os tag használata. A 856-os mező, az Electronic Location and Access (elektronikus elhelyezés és hozzáférés), nevén túlmutatóan azonban számos egyéb információt is tárol. Néhány érdekesebb almező és használati módja álljon itt a teljesség igénye nélkül (részletesen lásd [2]-ben):

- Első indikátor, a hozzáférés módja.
- *a almező*, a host neve. A szolgáltató szerver teljes neve. Több név is megadható az *a* almező ismétlésével.
- *b almező*, IP (Internet Protocol) cím. A szolgáltató szerver IP címe. Az ajánlás szerint lehetőleg dinamikusan kell a rendszernek generálnia, mert ez a névvel szemben gyakrabban változhat.
- *c almező*, tömörítésre vonatkozó adatok. Ha az Internet-dokumentum egy fájl, és tömörítve tárolják, akkor a tömörítő algoritmusra vagy programra vonatkozó információk helye. Ez lehetővé teszi letöltés után akár az automatikus kicsomagolást is.
- *d almező*, az elérési útvonal (path).
- *f almező*, fájlnev.
- *g almező*, fájlnev – intervallum vége. Akkor használható, ha a dokumentum több fájlban van tárolva (pl. listaarchívumok), és az *f almező* nem ismétlődhet az adott rendszerben.

- *h* almező, az elektronikus kérések feldolgozójának neve (például listserv). Általában az *h* almezőt megelőző @ előtti névként értelmezhető.
- *k* almező, jelszó. Egy ftp szerver vagy egy könyvtári katalógus kérhet a felhasználótól jelszót. Ha bármilyen karaktersorozat használható jelszóként, akkor ezt a mezőt nem kell kitölteni, elsősorban általános használatú (tehát nem titkos vagy egyedi) jelszavak megadására szolgál. Például:
856 2_ \$apac.lib.klte.hu\$b193.6.129.214\$kopac\$lopac\$tvt220
- *l* almező, loginnév.
- *m* almező, kapcsolattartó.
- *p* almező, a port száma. Nem szabványos szerverszolgáltatás megadásához szükséges, ha a szolgáltatás neve nincs meg a services táblázatban.
- *s* almező, fájl méret. Hasznos információ lehet a főlegesen és lassú letöltés elkerüléséhez. Megoldható, hogy bizonyos méret (és doméntávolság) fölött a rendszer figyelmeztessen az esetlegesen órákig tartó letöltésre.
- *t* almező, terminálemuláció. Telnet protokollal működő szolgáltatás esetén alapvetően fontos információ. Ebben a mezőben specifikált tartalom alapján indítható a megfelelő terminálemulációt biztosító program.
- *u* almező, URL. Ez az almező használható a többi almezőben található információk egyszerűbb megadására. Ugyanakkor, ha a megjelenítési követelmények olyanok, a szabvány egyaránt javasolja az *a*, *d*, *f*, *k*, *l*, *p* és az *u* almezők megadását.
- 2 almező, elérési mód (protokoll). Ha az első indikátorban megadható protokolltól eltér a hozzáférés módja, akkor azt a 2 almezőben kell megadni.

Mivel a 856-os MARC mező a szabvány szerint ismételtető, egy dokumentumhoz több forrás is adható. Így például egy levelezési listához a feliratkozás címe és módja, mellette a FAQ* letölthető változata egy ftp szerveren, annak tükrözése, valamint az archívum ftp szervere (1. példa).

A MARC egyéb mezői és almezői ilyen esetekben persze speciális tartalmat kapnak, mint az előző példában a 245-ös mező *h* almezője. A MARC szabvány használatával az Internet-dokumentumok bibliográfiai leírása mellett így azok lelőhelyét, és az összes, letöltésükre vagy használatukra vonatkozó adatot megadhatjuk. A szabvány szerint elkészített rekordok a formátumot támogató minden rendszerbe betölthetők, és a saját számítógépes katalógus részévé válnak.

* Frequently Asked Questions = gyakran feltett kérdések. Minden levelezőlista karbantart egy ilyen kérdés-válasz jellegű ismertetőt.

```

000 00424nas 2200289 4504
001 bibKLT00075411
005 19960404105033.0
008 c19959999hu w p 0uuu Ohun d
020 $a1219-4263
040 aHuDeKLEK
245 00 $aInternetto$h[számítógépes dok.]
260 $aBudapest :$bIDG Lapkiadó
KFT,$c[1995-]
300 $bill.
310 $ahetente
362 $aVol. 1. No. 1. (1995 július)
500 $aA cím a képernyőről
516 $aMultimédia elektronikus
folyóirat
538 $aHozzáférés: World Wide Web
710 2 $aIDG Magyarországi Lapkiadó Kft.
(Budapest)
856 7 $2http$uhttp://www.idg.hu/
internetto/
949 LIR

```

1. példa Az Internetto elektronikus folyóirat tagged MARC rekordja

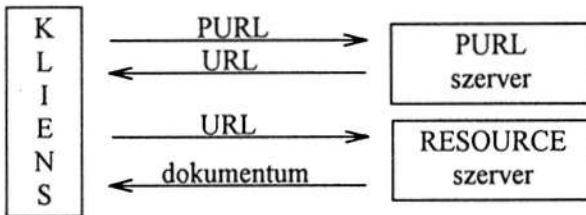
Megjelenítésük formátumát a könyvtár határozza meg a rendelkezésre álló rendszer keretein belül.

A moving target problémaköre és lehetséges megoldása

Az Internet-dokumentumok keresőrendszereinek felállítása során hamar kiderül, hogy az Internet rendkívüli gyorsasággal változik, új és még újabb szolgáltatások jönnek létre. Sajnos ugyanakkor egyes szolgáltatások helye megváltozhat, vagy akár szolgáltatások és dokumentumlelőhelyek meg is szűnhetnek. A könyvtárak számára ez veszélyes terepet jelent, hiszen a könyvtári szolgáltatások jellemzője az állandóság, a könyvtárak felelősséggel tartoznak olvasóiknak a tárolt dokumentumok mindenkor elérésével. A katalogizálás szemszögéből pedig mérhetetlenül nagy munkát jelentene a már feldolgozott URL-ek naprakész voltának ellenőrzése, illetve módosítása a katalógus rekordjaiban.

Ez a problémakör érinti az összes Web-lapot indexelő rendszer üzemeltetőit is, így létezik egy szabványosítási törekvés az IETF (Internet Engineering Task Force = az Internet műszaki feladataival foglalkozó bizottság) keretein belül, amelynek célja az URN (Uniform Resource Name = egységes, állandó lelőhely-megnevezés) szabvány létrehozása. Minthogy a szabványok kifejlesztése és elfogadása általában lassú folyamat, az URN technológia kifejlesztésének és elfogadásának gyorsításához az OCLC létrehozott egy névszolgáltatást általános Internet erőforrásokhoz.

Ezek a nevek – amelyeket PURL-nek (Persistent URL = állandó URL) neveznek – használhatók Web-lapokon és katalogizáló rendszerekben egyaránt. Lényegét tekintve a PURL is egy URL, azzal a különbséggel, hogy nem közvetlenül egy Internet erőforrásra mutat, hanem egy közbülső névfeloldó szolgáltatásra. A PURL szerver adja vissza a kliensnek azt a PURL-nek megfelelő URL-t, amely a szolgáltatás pillanatnyi leőhelyét azonosítja. A kliens aztán az URL alapján ugyanúgy dolgozik tovább, hiszen nem történt más, mint egy szabványos HTTP (HyperText Transfer Protocol = hipertext-továbbító hálózati szabvány) átirányítás.

1. ábra A PURL működési elve

A PURL-t az teszi állandóvá, hogy csak a hozzá kapcsolódó URL-t változtathatjuk meg, magát a PURL-t nem. Természetesen valakinek üzemeltetnie kell a PURL neveket feloldó szervereket, hogy ez az állandóság biztosítva legyen. Ez az üzemeltetés azonban szükségtelenné teszi az egyes rekordokban (utalókban) való adatmódosítást, és a PURL szerver a kért PURL alapján az éppen aktuálisan megfelelő URL címét adja vissza. Az OCLC-nél kidolgozott elképzelés szerint a PURL szerverek sokasága szolgáltatná az összes fontosabb Internet szolgáltatás URL-PURL megfeleltetését. Az ehhez szükséges szoftver az OCLC PURL szerveréről (purl.oclc.org) letölthető. A specifikáció egészen finoman határozza meg a technológiát, a feloldást csak használó személyektől egészen a karbantartó személyek és csoportok hozzáférési listájáig [2]. Meg kell azonban jegyezni, hogy bár a technológia nagyban segít az állandóság problémájának megoldásában, a lényeg továbbra is a szervezetek kezében lesz:

- a PURL szervereknek folyamatosan elérhetőeknek kell lenniük,
- PURL szervereket kell üzemeltetniük a hosszú távú, megbízható információszolgáltatásban érdekelt szervezeteknek, kiadóknak, könyvtáraknak és akadémiai intézményeknek.

A PURL tehát olyan megoldás, amely nem teszi szükségessé a használt protokollok és az azokat implementáló Internet-böngésző eszközök módosítását, hanem az általuk támogatott módon, köztes feloldó szerverek üzemeltetésével segíti a navigációt az Internet folyton változó világában [3].

További lehetőségek, avagy amiről a szabvány nem szól

A számítógépes katalógusban rögzített Internet-dokumentumok a hagyományos dokumentumokkal együtt kereshetők, leggyakrabban cím, tárgyszavak vagy szerző alapján. A találatok egyaránt tartalmazhatnak könyv-, folyóirat- vagy cikk-címeket (azzal együtt, hogy melyik polcon vagy raktárban található az adott kötet), és Internet-szolgáltatások és -dokumentumok címeit, azok leőhelyével együtt. Kézenfekvő, hogy a könyvtári keresőrendszer legyen képes az egyébként már beírt és könnyen eltéveszthető URL-ek „követésére”, azaz egyetlen kattintással elkezdődhessen a kívánt dokumentum letöltése. Erre a feladatra egy professzionális Web-böngésző a legalkalmasabb (Netscape, hiszen az a könyvtárakban ingyenesen használható). Alkalmazásával a könyvtári felhasználók számára gyakorlatilag megszűnik a hagyományos és az Internet-dokumentumok közötti különbség, illetve az Interneten található dokumentum válik könnyebben hozzáférhetővé. Ez további előnyökkel is jár:

- egy művet egyszerre többen is olvashatnak, nincs olyan konkurencia, mint a hagyományos dokumentumok esetén;
- a műveket, vagy azok részleteit tetszés szerint ki lehet nyomtatni, vagy levélben elküldeni;
- nincs szükség a dokumentum tárolásához helyre (lásd Encyclopedia Britannica Online ⇔ nyomtatott változat), drága raktárakra;
- a dokumentumok fizikailag nem használódnak el;
- nincs szükség raktárkezelő és kölcsönzői kiszolgáló személyzetre;
- nincs szükség a dokumentumok megrendelésére, szállítására és leltározására;
- a katalogizáló munka a rekordcsere folytán egyszerűbbé válik.

A MARC szabvány csak egy-egy Interneten található dokumentum teljes leírásáról és leőhelyének megadásáról szól, azonban az URL kapcsolatokat követő technológia kis módosítással másra is használható. Ha hagyományos dokumentumhoz tartozó illusztrációkat, tartalomjegyzéket képi formában kívánunk tárolni, akár ugyanezt a módot is használhatjuk. A digitalizált képeket WWW szerveren tárolva, az URL-t a megfelelő helyre beírva olyan multimédia-képességgel vétezzhetjük fel rendszerünket, ami az Interneten keresztül is képes dokumentumokat szolgáltatni. Az így keletkezett rekordok szintén képezhetik rekordcsere alapját, hiszen a kapcsolódó médiumok letöltése máshonnan is megtehető. A képek mellett természetesen bármilyen más, WWW-böngészővel megjeleníthető médiumfajta is kapcsolhatunk a

hagyományos dokumentumok rekordjaihoz. A lényeg itt nem a multimédia-képességgel rendelkező integrált könyvtári rendszer, hanem a szabványos rekordformátum. Ez – a szabvány megfelelő módosításával, például a második indikátor használatával – szintén megtehető a 856-os MARC mezőn keresztül. További lehetőség a hagyományos és elektronikus formában is létező dokumentumok egymáshoz rendelésére a hagyományos formához tartozó MARC rekordba illesztett 856-os mező. Bár rekordkapcsolatokat használva is hasonló eredmény érhető el, mégis imponáló például a *Népszabadság* bibliográfiai rekordjának és kardexadatainak megjelenítése mellett a WWW szerverről letöltött aznapi cikkek megjelenítése.

Az ilyen URL-t követő megoldások egyrészt alapulhatnak a már említett külső WWW-böngészőt indító megoldáson, de ugyanilyen természetes lehet a könyvtár Web-alapú OPAC szolgáltatásának használata is, alkalmassá téve a

kapcsolatok követésére. Ilyen található a <http://www.lib.klte.hu/voyager/opac/wpac.cgi> (pl. cím= internetto) címen.

Az Internet-dokumentumok könyvtári rendszerből történő szolgáltatásának számos, előre még nem látható problémát okozó eleme van. Például az, hogy egyre több a „fizetős” Internet-szolgáltatás, amely gyakran egyetlen account megvásárlásán alapul, és mint ilyen, nem felel meg a könyvtárak követelményeinek. Megoldás lehet, ha a szolgáltató egy teljes domén (például egy egyetem) számára engedélyezi a hozzáférést az előfizetési díj fejében, mint például az Encyclopedia Britannica esetében. Bár sajnos refrényszerűen hangzik el újra és újra, mégis meg kell jegyezni a szűk vonalkapacitást is, mint a szolgáltatás színvonalát lényegesen befolyásoló tényezőt. Nincs igazán jó megoldás még az URL (vagy PURL) megadásának egyszerűbbé tételéhez sem, hiszen ezek többnyire hosszúak (URL), és számokat tartalmaznak (PURL), emiatt könnyen elírhatók.

```

000 00424nas 2200289 4504
001 bibKLT00076077
005 19960224160225.0
006 m
008 c19909999ncu p Ouuu Oeng
022 $a1053-1920
040 $aHuDeKLEK
080 $a82.015Posztmodern$a82(091)"19"
245 00 $aPostmodern Culture$h[számítógépes dok.] :$ban electronic journal
of interdisciplinary criticism
246 03 $aPMC
260 $aRaleigh, NC :$bNorth Carolina State University,$c1990-
310 $aÉvente háromszor
362 $aVol. 1. No. 1. (Fall 1990.) -
500 $aA folyóiratot szerkeszti Eyal Amiran és Elaine Orr.
500 $aA folyóiratot közreadja a North Carolina State University, College of
Humanities and Social Sciences, a North Carolina State University Department
of English és a North Carolina State University Research Corporation.
538 $aElektronikus levélben megrendelhető a pmc@ncsuvvm.ncsu.edu vagy
listserv@ncsuvvm.ncsu.edu címeken a "subscribe pmc-list
[családnév keresztnév] " paranccsal.
583 $aHozzáférés: World Wide Web
516 8 $aElektronikus folyóirat, ASCII szöveg.
650 4 $aPosztmodernizmus
650 4 $aPosztmodernizmus (irodalom)
650 0 $aPostmodernism
650 0 $aPostmodernism (Literature)
710 1 $aAmiran, Eyal
710 1 $aOrr, Elaine
710 2 $aNorth Carolina State University.$bCollege of Humanities and Social Sciences
710 2 $aNorth Carolina State University.$bDepartment of English
710 2 $aNorth Carolina State University.$bResearch Corporation
856 7 2gopher$ugopher://jefferson.village.Virginia.EDU:70/11/pubs/pmc
949 IIR

```

2. példa Elektronikus folyóirat

```

000 00364nmm 2200241 4504
001 bibKLT00115848
005 19961015125332.0
006 m
008 961015s1996 hu n ua hun d
040 $aHuDeKLEK
080 $a025:681.3
100 1 $aBakonyi Géza
245 10 $aKönyvtári rendszerek és hazai alkalmazásuk$h[számítógépes dok.] =$bthe
integrated library systems and their application in Hungary
/$cBakonyi Géza, Kokas Károly
260 $aSzeged , $c1996
500 $aCím a nyitóképernyőről
538 $aHozzáférés: World Wide Web
500 $aKészült a Művelődési és Közoktatási Minisztérium pályázati támogatásával
650 4 $aKönyvtárak$zMagyarország$xautomatizáció
650 4 $aIntegrált könyvtári rendszerek$zMagyarország
650 4 $aintegrált könyvtári rendszerek
650 0 $aLibraries$zHungary$xAutomation.
650 0 $aIntegrated library systems.
650 0 $aIntegrated library system$zHungary.
700 1 $aKokas Károly
710 1 $aMagyarország.$bMűvelődési és Közoktatási Minisztérium
856 7 $2http$uhttp://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/electronic/libsys/libsys.html
949 $LIR

```

```

000 00364nmm 2200241 4504
001 bibKLT00105653
005 19960806092618.0
006 m
008 9608 6r19921611xx n ua eng d
040 $aHuDeKLEK
130 0 $aBiblia$l(angol)$f(1611)
245 10 $aKing James Bible$h[számítógépes dok.]
260 $c[1992]
538 $aHozzáférhető: Interneten keresztül a Rice University halozatán (CWIS).
538 $aHozzáférhető: a fájl a Gutenberg archivumból is letölthető
(mrcnext.cso.uiuc.edu; login anontmous; password: email cím.
A fájl neve bible11.zip
500 $aCím a képernyőről.
500 $aA Gutenberg Project a King James Bible elektronikus változatát
1992-ben készítette el.
516 $aTeljes szövegű adatbázis, ASCII fájl.
710 2 $aGutenberg Project
856 1 $zftp://uiarchive.cso.uiuc.edu/pub/etext/gutenberg/etext92/bible11.zip
$uhttp://purl.oclc.org/OCLC/OLUC/29324422/2
949 $LIR

```

3. példa Monografikus jellegű Internet-dokumentumok

Az Internet-dokumentumok bibliográfiai leírásának problémái

Az előbbieken szó volt arról, hogy egy könyvtár milyen mértékben szélesítheti kínálatát tudatosan válogatott Internet-dokumentumok bevonásával katalógusába, milyen állományépítési és technikai nehézségekkel kell megküzdenie ennek érdekében. Nem kevésbé készlet gondolkodásra a bibliográfia-leírásoknak az elkészítése. Szerencsére azonban sok külföldi példa és a probléma megoldásának szentelt levelezőlista segít abban*, hogy eligazodhassunk ebben az útvesztőben is.

Az Internet-dokumentumok bibliográfiai formátumának illeszkednie kell a többi dokumentumtípuséhoz, hogy közös adatbázisban, közös elvek szerint indexelve kézenfekvő módon legyenek kereshetők. A leírás legfontosabb adatai egy nyomtatott dokumentumok esetében is használt mezőkbe, almezőkbe kerülnek. A monografikus jellegű Internet-dokumentumok cím-, szerzőségi és kiadási adatai, fő- és melléktételei, egységesített és sorozati címei, megjegyzései, a periodikus dokumentumok főcímén kívül kulcscíme, ISSN-je,

* Az OCLC Internet katalogizálási projektjének levelezőlistája: intercat@oclc.org.

000 0 0409nam 2200277 i 4504
 001 bibKLT00069852
 005 19951027150431.0
 008 s1995 hu 00010 hun d
 020 \$a963 4270 40 9
 040 \$aHuDeKLEK
 080 \$a894.511-23"182/187"Madách3
 100 1 \$aMadách Imre\$d(1823-1864)
 245 10 \$aMadách Imre válogatott drámái /\$cMadách Imre ; [a szöveget gondozta és az utószót írta Sirató Ildikó]
 260 0 \$aBudapest :\$bUnikornis,\$c1995\$e(Debrecen :\$fAlföldi Ny.)
 300 \$a506 p. ;\$c20 cm
 490 1 \$a(A magyar dráma gyöngyszemei,\$x1218-4780 ;\$v3.)
 505 0 \$al. Csak tréfa - 2. A civilizátor - 3. Az ember tragédiája - 4. Mózes
 500 \$aA szerző önarcképe látható a kapcsolt Internet dokumentumon.
 583 \$xBE, MZs, BI, SZL, DN
 700 1 \$aSirató Ildikó
 830 2 \$aA magyar dráma gyöngyszemei
 856 7 \$3A szerző önarcképe\$2gopher
 \$ugopher://gopher.mek.iif.hu:7070/g9/porta/szint/human/szepirod/madach/madach
 949 \$aA 834.085\$cA/1\$d1\$n8.897/1995\$tak\$z00827355
 949 \$aA 834.085\$cA/2\$d1\$n8.898/1995\$tak\$z00827362

4. példa Hagyományos dokumentumot kiegészítő Internet-dokumentum

000 01465nas 00289
 001 bibKLT00091740
 005 19960507092530.0
 006 mdr 0 0
 008 950720c19uu9999cou d eng d
 040 \$aRCE\$cRCE
 245 00 \$aUnCover\$h[számítógépes dok.] :
 \$bCARL journal database
 246 30 \$aCARL journal database
 246 30 \$aUnCover, CARL journal database
 256 \$aszámítógépes adatok
 260 \$aDenver, CO. :\$bCARL Systems,
 Inc.,
 \$aNaponta
 500 \$aCím a nyitóképernyőről
 538 \$aHozzáférés: Internet.
 520 \$aAz Uncover 15.000 tudományos
 folyóiratot indexel 1988 óta.
 Az UnCover dokumentumokat
 szolgáltat.
 520 \$aAz UnCover hozzáférést biztosít
 speciális adatbázisokhoz és
 könyvtári katalógusokhoz.
 650 4 \$aDokumentumszolgáltatás\$x
 folyóiratok
 650 4 \$aFolyóiratok\$xindexek\$x
 adatbázisok
 650 0 \$aDocument delivery\$xPeriodicals.
 650 0 \$aPeriodicals\$xIndexes\$x
 Databases.
 710 2 \$aCARL Systems, Inc.
 856 7 \$2http\$uhttp://www.carl.org/
 949 \$lIR

5. példa Online adatbázis MARC rekordja

számozási adatai, gyakorisága mind a már ismert módon, ismert mezőkbe írandók be.

A fentiek mellett sok olyan információt is közölünk kell az olvasókkal, amelyek az új adathordo-

zó specialitásaiból fakadnak. A következő példákban a teljesség igénye nélkül ezekből mutatunk be néhányat.

Bár a mű tartalma elsődleges jelentőségű a hordozóval szemben, a rekordon szembeütő módon látszania kell, hogy Interneten keresztül elérhető számítógépes dokumentummal van dolgunk. Ennek kifejezésére a rekordfej és a 006-os mező kódjait éppúgy használjuk, mint a főcím után közvetlenül megjelenő hordozómegjelölést, és a rekord végén a lelőhelykódot. Az Interneten levő időszaki dokumentumok esetében a rekordfej periodikumként kódolja a rekordot, elektronikus mivoltát másodlagos jellegként a 006-os mező m kódja jelzi (2. példa).

A címező hordozómegjelölésére éppúgy, mint a CD-ROM-ok esetében, mások példái nyomán létrehozott házi szabályaink alapján a számítógépfájl vagy az interaktív multimédia kifejezéseket használjuk. A lelőhelyként használt IR Internet feloldású kód figyelmezteti az olvasót, hogy nem a polcon, hanem az online katalógus segítségével az Interneten kell keresnie a megtalált címet.

Az elektronikus dokumentumok bibliográfiai leírásának egyik speciális problémája az adatok forrásának kiválasztása, ami korántsem olyan egyértelmű, mint a nyomtatott művek esetében. Ezért célszerű egy megjegyzés mezőben megadni, honnan származik a rekordban lejegyzett főcím. Előre informálhatja az olvasót a számítógépfájl típusáról az 516-os mező, a fájl tartalmáról adhat rövid összefoglalót a 520-as mező, és a hozzáférés módjáról, a rendszerkövetelményekről tájékoztat az 538-as megjegyzés, melynek tartalmát melléktételként is leírhatjuk a 753-as mezőben. Az Internet-dokumentumok lelőhelyét tartalmazó 856-os mezőről már szoltunk (3. példa).

Az Internet-dokumentumokra felhívhatjuk olvasóink figyelmét úgy is, hogy egy hagyományos dokumentum mellékletének tekintjük: lehet ez egy folyóiratcikkek összefoglalóit közlő vagy folyóiratokat indexelő adatbázis, melyet a folyóirat címléírásához fűzünk, vagy egy könyvhöz tartozó képmelléklet (4. példa).

Az eredeti dokumentumot leíró rekord 856-os mezőjébe kerül az Internet forrás URL-je, és azt is meg kell magyaráznunk, milyen kapcsolat van a fájl és a leírt dokumentum között. Ezt a 856-os mező \$3 almezőjének és egy megjegyzés mezőnek az együttes alkalmazásával tehetjük meg. (A megjegyzés mező el is hagyható, ha online katalógusunk alkalmas a 856 \$3 almező megjelenítésére – 5. példa.)

Az Internet-dokumentumok katalogizálásának jövője

Az Internet töretlen fejlődését, az Internet erőforrások hihetetlen méretű gyarapodását tekintetbe véve nem állítható teljes bizonyossággal, hogy az itt ismertetett módszerek használatán fog alapulni az Internet erőforrásai közötti tájékozódás. Azt azonban megállapíthatjuk, hogy a fenti módszerek együttes használata

- lényegesen pontosabb keresési eredményeket adhat, mint a jelenlegi indexelő rendszerek használata – persze a rekordok tartalmának részletességétől függően;
- lehetővé teszi, hogy az információk helyének változásától függetlenül, akár évek múlva is megtaláljuk a szolgáltató szerveren a PURL alapján;
- a szabványos formátum használatából adódó rekordcserén keresztül leegyszerűsíti az ilyen információk tárolását.

Nem hagyható figyelmen kívül az a tendencia, hogy a kiadók (pl. Elsevier, Academic Press) érdeklődése az elektronikus publikálás felé fordult. Ezek már nem saját tulajdonú szabványokon alapuló keresőrendszereket használnak, hanem éppen ellenkezőleg, csak az adatokat és azok formátumleírását adják, arra bátorítva a felhasználókat, hogy saját könyvtári rendszerük környezetébe maguk illesszék be őket.

Kérdéses persze, hogyan *gyarapítják* a könyvtárak állományukat az ilyen Internet rekordokkal, milyen *beszerzési politikát* folytatnak. Nem valószínű, hogy a többnyire csak néhány tíz- vagy százezer rekordra konfigurált és megvásárolt integrált könyvtári rendszereknek a teljes Web-közösséget indexelő szuperszerverekkel kellene versenyezniük, és az összes Internet erőforrást tartalmazó rekord betöltését megcélozniuk. Ugyan-

akkor az olvasói igények indokolják, és az erőforrások lehetővé teszik egy szűkebb tudományterület majdnem összes, vagy egy tágabb terület válogatott Internet rekordjainak létrehozását/betöltését. Ez teljes mértékben megegyezik a hagyományos dokumentumtípusok beszerzési politikájával, azzal a különbséggel, hogy itt még szinte minden ingyen van. Ilyen módon a hagyományos és nem hagyományos dokumentumtípusok címeinek és az elérhetőségükre vonatkozó adatoknak a szolgáltatása csaknem megegyezik, lehetővé téve a médiumok közötti különbségek eltüntetését az olvasók számára. A megvalósításhoz szükséges technikai eszközök már teljes mértékben rendelkezésre állnak, legfeljebb a szoftvereken kell némi módosítást végezni az URL kapcsolatok követésére.

Függelék

A számítógépfájlok leírásakor használt legfontosabb USMARC mezők

010	A Library of Congress azonosító száma
020	ISBN
040	A katalogizáló intézmény kódja
041	Nyelvi kód
080	ETO-jelzet
082	Dewey-jelzet
100	Főtétel – személynév
110	Főtétel – testületi név
245	Címadatak
250	Kiadásjelzés
260	Megjelenési adatok
300	Fizikai jellemzők
490	Sorozati adatok
500	Általános megjegyzés
505	Tartalommegjegyzés
506	Hozzáférés feltételei
516	Számítógépfájl típusa
520	Összefoglaló, annotáció
538	Rendszerkövetelmények
556	Dokumentációra vonatkozó megjegyzés
600	Tárgyi melléktétel (= tárgyszó)–személynév
610	Tárgyi melléktétel (= tárgyszó)–testületi név
630	Tárgyi melléktétel (= tárgyszó)–egységesített cím
650	Tárgyi melléktétel (= tárgyszó)–tematikus tárgyszó
651	Tárgyi melléktétel (= tárgyszó)–földrajzi név
700	Melléktétel – személynév
710	Melléktétel – testületi név
730	Melléktétel – egységesített cím
740	Melléktétel – nem egységesített egyéb címek
753	Számítógépfájlok rendszerkövetelményei melléktételként
830	Sorozati melléktétel – egységesített cím
856	URL

Irodalom

- [1] OLSON, N. B.: Cataloging Internet resources: A manual and practical guide, 1995, OCLC Inc.
[2] SHAFER, K.-WEIBEL, S.-JUL, E.-FAUSEY, J.: Introduction to Persistent Uniform Resource Locators, 1996, OCLC Inc.

- [3] PURL Frequently Asked Questions, PURL: <http://purl.oclc.org/OCLC/PURL/FAQ>, 1996.
[4] USMARC standard for bibliographic data: including guidelines for content designation /prepared by Network Development and MARC Standards Office. - Washington; Library of Congress, 1994.

Beérkezett: 1996. XI. 28-án.

Felhívás

Budapest, 1997. március 1.

Papp István, a Nemzeti Kulturális Alap könyvtári szakmai kollégiumának vezetője a kollégium megbízásából az alábbi levéllel fordult a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, valamint az Informatikai és Könyvtári Szövetség elnökéhez. A levelet szerkesztőségünknek is megküldte, azzal a kéréssel, hogy jelentessük meg, hiszen a kollégium nemcsak a két megszólított szervezettől várja a javaslatokat és kritikai észrevételeket, hanem minden könyvtáros és tájékoztató szakembertől.

„A Nemzeti Kulturális Alap könyvtári szakmai kollégiuma a jövőben is számít a szakma egészének, s különösen a szakmát képviselő szervezeteknek segítségére munkája során. Ezért megköszönve az eddig kapott támogatást, az alábbi két kéréssel fordul a Magyar Könyvtárosok Egyesületéhez és az Informatikai és Könyvtári Szövetséghez.

Bár korainak tűnik, hogy máris az 1998-ban meghirdetendő pályázat témáin gondolkodjunk, a kollégium igen nagy súlyt helyez arra, hogy a lehető legteljesebb szakmai konszenzussal legyenek kiválasztva a pályázati témakörök. A cél az, hogy olyan tevékenységeket, folyamatokat, projekteket ösztönözzön az NKA, amelyek hatása a könyvtárak minél szélesebb körét érinti, s amelyek finanszírozása a költségvetési keretből nem, vagy csak igen kis részben lehetséges. A kollégium álláspontja szerint azonban az NKA forrásait nem lehet a napi működés és fenntartás kiadásainak fedezetére fordítani.

Ha kellő alapossággal, a javaslattevők minél szélesebb köreit mozgósítva akarjuk a pályázati témákat kiválasztani, bizony időben hozzá kell kezdeni a javaslatok begyűjtéséhez. Hozzá kell tennem azt is, elképzelhető, hogy az NKA számára megnyíló új források esetleg azt is lehetővé fogják tenni, hogy kedvező esetben sikerül még

egy pályázatot kiírnunk idén a második félévben. Ez a lehetőség is arra int bennünket, hogy mielőbb szólítsuk meg a szakmát.

Ezért arra kérem, hogy az MKE, illetve IKSZ szervezetei, tagozatai és tagjai tegyék meg a pályázati témakörökre vonatkozó javaslataikat. Erre vonatkozóan határidőt nem szab a kollégium, csupán tájékoztatásul közlöm, hogy kész az 1998. évi pályázat kiírásakor fontolóra venni minden, 1997. szeptember 30-a előtt bármikor befutott javaslatot. Nagy segítséget jelentene, ha a javaslat a téma megjelölésén túlmenően tartalmazná azt is, hogy az adott feladatra mekkora összeget lenne célszerű fordítani, valamint – százalékosan kifejezve – a kollégium rendelkezésére álló keret mekkora hányadát érdemelné meg a téma. Tájékoztatásul azt is közölnöm kell, hogy becslésem szerint az idei keret (68 millió forint) föltételezhetően jövőre sem csökken, sőt reményeink szerint – a befizetések növekedésének függvényében – talán még emelkedik is valamelyest. Tudni kell azonban azt, hogy ebből az összegből kell támogatni a szakmai folyóiratokat, a szakmai könyvkiadást és a nagyrendezvényeket is. A másik kérdés pedig arra vonatkozik, hogy az MKE, illetve az IKSZ elnöksége, szervezetei, tagozatai és tagjai tegyék meg kritikai észrevételeiket az NKA és könyvtári szakmai kollégiuma működését (az NKA szerepe a magyar kulturális életben, a működés tapasztalatai, a források megosztása az egyes szakmai kollégiumok között, a könyvtári pályázati témakörök megállapítása, a pályázatok lebonyolítása, a támogatások hatása a magyar könyvtárügy fejlődésére stb.) illetően.

Az MKE és az IKSZ eddig nyújtott segítségét ismételtelen megköszönve, s további javaslatokat és kritikai észrevételeket várva őszinte tisztelettel küldi üdvözlését Papp István, a könyvtári szakmai kollégium vezetője.”